

november 18. Bécs. II. Ferencz czimeres levele a Lautter-család részére. Eredeti. 24. XVIII. század évn. Bárói oklevél czimerképének kivágata, valószínűleg Mária Teréziától. Külföldi, eredeti. 25. 1826. augusztus 4. Weinsierl. I. Ferencz által Cséppi Kákonyi Ferencznek adományozott bárói oklevél töredéke. Eredeti.

Az elmúlt évnegyedben 49 kutató 13.971 drb iratot használt. Kikölesönöztetett 9 térítvényre 891 drb irat.

A negyedévi szerzemények földolgoztattak az Ocskay-féle vétel kivételével, melynek feldolgozása jelenleg folyamatban van. A Türr-iratok rendezése befejeztetett s jelenleg azok jegyzékének elkészítése van folyamatban. A Perényi-levéltár kiegészítésére letéteményezett anyag a következőkép oszlik meg: XV. századi eredeti 2 drb, XVI. századi mohácsi vész előtti 1 drb, középkori másolat 1 drb, XVI. századi mohácsi vész utáni 5 drb, XVII. századi 18 drb, összesen 27 drb, ezek között a Perényi-családnak 1507. évi római birodalmi hercegi diplomájának másolata.

AZ ERDÉLYI NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA 1909-BEN.

Dr. *Erdélyi* Pál 1909. évi jelentéséből a következőkben mutatjuk be az Erdélyi Múzeum-Egyesület és kolozsvári Tudományegyetem Könyvtára 1909. évi működésének képét.

Könyvtárunk gyarapodásáról, forgalmáról és állapotáról tanuskodó mellékleteink azt igazolják, hogy az új épület elfoglalása, berendezése és használatra bocsátása mellett az évi gyarapodás kedvezőbb s annak kezelése és hozzá teszem: földolgozása rendes módon folyt. Vásárlásainkban némi hanyatlás észlelhető, a minek magyarázatául az a kényszerűség szolgáljon, hogy a költőzködés miatt nagyszámú kötetlen könyveink köttetésére az idén is többet kellett áldoznunk. A két erdélyi és a budapesti főügyesség területén gyűjtött köteles nyomtatványok beszolgáltatását följegyezvén, megemlítem, hogy az utóbbiak átadási határidejéül a Vallás- és közoktatásügyi és Igazságügyi miniszter urak a könyvtár kérésére június hó levégét engedélyezték. Ez a változtatás azért mutatkozott szükségesnek, mert az eddigi eljárás szerint kijelölt idő, a szeptember eleje, a könyvtárnak amúgy is nagyon igénybe vett évnnyitó munkáját erősen terhelte.

Az 1908. évre eső anyagot még a régi rend szerint vettük át. A könyvtár fejlesztésére nagyjelentőségű a nagymélt. Miniszter úrnak az a rendelkezése, hogy a M. N. Múzeum fölös példányaiban a mi könyvtárunk is részesíttessék. A csereanyag ez évben is rendszeresen folyt be, miben nagy része van a választmány ama határozatának, hogy az egész egyesület kiad-

ványainak kezelése a könyvtárra bízott s így a csereviszonyban álló intézetekkel és társulatokkal közvetlen érintkezésbe léphettünk. Ez év folyamán az illinoisi egyetemmel léptünk cserére. A jubiláris év a mi jó közönségünk lelkét is meghihlette. Dr. Finály Gábor, dr. Gyalui Farkas és Veress Endre ez alkalomból nagyobb és értékesebb gyűjteménnyel gyarapították könyvtárunkat.

Egyes gyűjteményeink nevezetesebb gyarapodásáról a következőkben emlékezünk meg: A RMK. 9 mű 9 kötetével gyarapodott. Főlemlítésre méltók: A Károlyi Gáspár-féle Új testamentum 1646. amsterdami kiadása. Példányunk, melyet *Gaál* Lajos ajándékozott, elején rongált, vízfoltos s részben csonka, mert a 337—456. lapok hiányzanak. E kiadásból Szabó Károly egyetlen csonka példányt (14 első levele hiányzik) említ (I. 783). Vétel útján jutottunk, ezüstkapos és aranyvágású Károlyi-féle Szent Biblia 6-ik kiadásához. Czimplapja nem az eredeti Tótfalusi Kis Miklós-féle nyomtatás, hanem 1701. előtti új nyomás. A nyomtatási év elnézéséből (!) 1685 helyett 1683-al van jelezve.

Hírlaptárunk az 1909. évben ajándék útján 12 kötetel, vásárlás útján 9 kötetel gyarapodott. Sajnos azonban, hogy a múlt év elején egy gyakorlott munkatársam pénzügyi okok miatt megvált a könyvtártól s a személyzet kicsinysége miatt a hírlaptár vezetésével megbízott tisztviselőmet kénytelen voltam más munkakörbe osztani. Az elmúlt évben teljesített munkánk arra szorítkozott, hogy 41-féle hírlap 212 kötetét beköttetük s az 1907—1908. évi sajtóügyi hírlap-anyagot számszerint rendezgettük s a hiányokat pótolni igyekeztünk.

Kézirattárunk mindössze 70 mű 80 kötetével és füzetével gyarapodott s ez az egész anyag, kevés kivétellel, tartalomban sem kiváló. Ajándékainkból említésreméltók: Sárosmagyarberkeszi Katona Zsigmond 1789—90-iki akadémiai naplója, mely *Vörös Sándor* úr ajándékából szerencsésen egészíti ki a szerzőnek a gróf Toldalagi-levéltárral már előbb hozzánk került 1791. évi akadémiai följegyzéseit. *Lugossy* István úr ajándékából többek közt Hugo Viktor és Dumás két ismert jeles művének *Lugossy József*-től és *Egressy Bénitől* származó fordításaihoz jutottunk. Dr. *Csengery* János két nagyobb, megjelent műfordítása eredeti kéziratával ajándékozott meg. Végül *Thúry* Zsigmond útján három XVIII. századi csonka szombatos kézirattal gyarapodtunk. Kiváló becse van egy XVII. századi unitárius graduálisnak. Iskolai életünk multjára érdekes az a kézirat, mely számos XIX. századi iskolai és akadémiai kurzust és dolgozatot tartalmaz.

Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtárába, mindjárt az alapítás idején, nagyon szép levéltári anyag jött, mely az alapul szolgáló gr. Kemény József és Sámuel-féle gyűjteményekkel hosszú időn keresztül, mint kézirati és levéltári gyűjtemény, együtt kezeltetett. Az anyag elválasztását néhai Szabó Károly kezdte meg, ki a levéltárnak legrégibb okleveleit regesztrálta s ki is adta. A kéziratgyűjtemény lajstromozását dr. Ferenczi Zoltán indította meg s ő válogatta ki, állította föl s kezdte katalogizálni a kézirat jellegű anyagot. A levéltári anyag azonban, noha időközben tetemesen

szaporodott, rendszeresen kezelve nem volt, mert a könyvtárnak e célra sem embere, sem anyagi ereje nem volt. A levéltár rendszeres kezelése csak akkor indulhatott meg, mikor e lehetetlen helyzetnek őszinte föltárása után, a nagym. Miniszter úr megfelelő szakembernek szolgálatátételre való beosztásával s a Múzeum Egyesület kisegítő erők díjainak engedélyezésével a munka fölvételét 1903. őszén lehetővé tették. Ez idő óta a levéltár *önálló gyűjteményként* szerepelt ugyan, de mostoha elhelyezése miatt, raktár-helyiségeinkben szétosztott anyagával nem érvényesülhetett. Pedig részint eredeti anyagunk föllállításával és gondos gyarapításával, részint különösen az utóbbi tíz év alatt nálunk elhelyezett családi levéltáraival igen előkelő gyűjteményé nőtte ki magát.

Levéltári gyűjteményünk új épületünk elfoglalásakor egyszerre bon-takozott ki, illő tehát, hogy róla valamivel bővebben emlékezzünk meg.

Új helyiségébe a múlt évnek első hetei alatt hurczolkodott be. Végle-ges föllállítása a tavasz folyamán történt s ez alkalommal mindenekelőtt revizióra került a már földolgozott, czédulázott anyag, hogy a költözés alkalmával netán tévedésből más gyűjteményhez tartozó oklevél helyére juthasson és hogy a borító palliumból netalán kicsúszott oklevelek helyre rakassanak. A megcjtett revízió után a levéltári anyag pormentesen záródó és folyószámmal ellátott bádogdobozokban van elhelyezve. Gróf Kemény József gyűjteménye 1—47; Mike Sándor gyűjteménye 48—97; Galánthai gróf Esterházy-család cseszneki ágának levéltára 98—117; Czimeres levelek 118—127; Irott gyászjelentések 128—137; Branyicskai báró Jósika-család magyarfenesi levéltára 138—197; Gróf Kemény Sámuel gyűjteménye 198—227; Kisbudaki Rettegi-család levéltára 228—237; Oklevelek törzsgyűjte-ménye 238—347; Gróf Gyulay-Kuún-család levéltára 348—417; Magyar-gyerőmonostori b. Kemény Pál családi levéltára 418—437; Kisebb családi levéltárak 438—457; Vegyes gyűjtemények 458—467; Czéhíratok 468—497; Losonczy gróf Bánffy-család levéltára 498—647; Hadadi báró Wesse-lényi-család levéltára 648—757; Széki gr. Teleki László (gyömrői) levéltára 758—857; Altörjai báró Apor-család levéltára 858—867; Szárhegyi gróf Lázár-család medgyesfalvi levéltára 868—887; Nagyercei gróf Toldalagi-család koronkai levéltára 888—917; Gönczruszkai gróf Kornis-család levél-tára 918—937.

Törzsgyűjteményünk időrendben van föllállítva. Családi levéltáraink közül azokat, melyek vagy teljesen rendezetlenül, vagy megbízható föllállítási rendszer, vagy alapul szolgáló elenkus nélkül kerültek be, szintén idő-rendben állítottuk föl. A báró Bánffy-család és báró Kemény-féle levéltára-akat, mivel aránylag eléggé rendben voltak s a fascikulusok helyreállítása könnyebben ment, régi elhelyezésük szerint, fascikulusaikban állítottuk föl. Viszont a bizonyos eseményre, városra, intézményre, birtokokra vonatkozó s együtt rendezve bekerült kisebb akta-csomókat *Vegyes gyűjtemények* czi-men, a kisebb terjedelmű családi levéltárakat meg *Kisebb családi levéltárak* gyűjtő neve alatt állítottuk föl.

A múzeumi terem emeletére helyeztük el a Bánffy-család levéltárának

nagyobb faszikulus-anyagát, «Nyomatott és írott rendetek»-et tartalmazó gazdag gyűjteményünket és az Oklevelek törzsgyűjteményébe kerülő még földolgozásra váró akták csomagjait. Az ablakok közti két állványon a gróf Bánffy-levéltár mutatói és a gróf Kemény Sámuel oklevél-kötetei nyertek helyet. A családi levéltárak termében a gróf Teleki-család gyömrői levéltára misszilis-leveleit állítottuk föl 291 dobozban. Ugyan e teremben két szekrény eredeti és gipsz-másolatú pecsét-gyűjteményünket őrizzük. A családi levéltárak II. terme még újabban megrendelt bádogdobozaira és anyaga rendezésére vár.

A levéltár indexe négy szekrényben a már czédulázott oklevelek katalógusát foglalja magában. Ennek 64 fiókjában a főlapok *időrendi*, 252 fiókjában az utalók *betűrendi* kartonjai vannak, 64 fiókban aláírásokból, pecsétékből létesített gazdag gyűjteményünk utaló czédulái, melyeket pecsét- és czimer-rajzok, valamint arczkép és történeti vonatkozású képek utalói egészítenek ki, míg 36 fiókban megkezdtük az *Oklevelek történelmi repertoriuma* fölállítását, a levéltári kutatásokat végzők segítségére. A *dolgozószobában* magyar történeti kézikönyvtár van berendezve s ugyanitt nyert helyet gróf Kemény József és Mike Sándor lexicalis jellegű, kézirati gyűjteménye.

A levéltár évi gyarapodása szám szerint is meghaladja az elmúlt évekéit, mintha jóakaróink csak arra vártak volna, hogy új épületünkbe költözzünk, hol gyűjteményeinket jobban és tanulságosabban tudjuk elhelyezni és kiállítani.

Újabb czimeres leveleink: Szeben, 1621. május 21. Báthory Gábor fejedelem Zibay Gergely és felesége Nikos Ilona; Hunnobrod, 1621. december 2. Bethlen Gábor Haynal István; Gyulafehérvár, 1663. június 18. Apafi Mihály gyalui Kovács István; Segesvár, 1672. február 12. Apafi Mihály Balázs Péter és Kis Benedek; Bécs, 1700. július 10. I. Lipót király bordereki Ács (alias Kis) Pál részére nemességet adományoz. Basta Györgynek Kolozsvárt, 1604. februárius 8-án alsócernátoni Vajda István részére adott díszes kiállítású pergamenre írt primipilusi levele, mely unikum, mivel Bastának ennél több pergamen oklevele ismeretlen, csak kár, hogy függő pecsétje hiányzik.

Czéhirtaink a lippai mesterembereknek *egy czéhben egyesült* 1820-iki németnyelvű czéhlevelével gyarapodott. Magyar történeti arczkép-gyűjteményünk 140 rézmetszettel és egyéb rajzzal szaporodott. A kolozsvári egykori református könyvnyomda XVII—XVIII. századi fejléc- és kezdőbetű anyagából 408 darab eredeti, legnagyobb részt fametszetét, melynek egyrésze annyira ép, hogy ma is használható, külön említjük meg.

Az elmúlt évben három családi levéltárat kaptunk letétbe. Losonczy gróf *Bánffy* György v. b. t. t., m. kir. főajtonállómester 22 szekrényben beadta az iktári gróf Bethlen- és a Korda-családok levéltárát; gönczruszkai gróf *Kornis* Károly a szentbenedeki-kastélyában őrzött s főleg misszilis-levelekben és művelődéstörténeti fontosságú XVII. századi magyar jegyzékekben gazdag levéltárát; czegei gróf *Wass* Béla a gróf Wass-családnak elhelyezendő czegei levéltárához előljáróban s a maga nevében egyelőre 4 darab középkori (1330—1399. közti) oklevelet helyezett el nálunk.

A kolozsvári Ferencz József Tudomány-Egyetem és az Erdélyi Nemzeti Múzeum Könyvtára gyarapodása az 1909-ik évben.

	Egyetem				Múzeum			
	mű	kötet	füzet	drb	mű	kötet	füzet	drb
Nyomatvány	943	1500	—	—	1381	1856	—	—
Ösnyomatvány	—	—	—	—	—	—	—	—
Régi Magyar Könyvtár...	—	—	—	—	9	9	—	—
Folyóirat... ..	18	894	—	—	7	303	—	—
Hírlap	—	—	—	—	1	19	—	—
Egyetemi nyomtatvány	35	237	—	—	—	—	—	—
Disszertáció	1300	—	1302	—	—	—	—	—
Értesítő	—	—	—	200	—	—	—	—
Vegyes nyomtatvány ...	53	—	—	53	123	—	—	154
Térkép	8	—	—	8	7	—	—	14
Kézirat... ..	—	—	—	—	70	80	—	—
Szinlap	—	—	—	—	—	—	—	5
Proklamáció... ..	—	—	—	—	—	—	—	17
Egyleveles	—	—	—	—	—	—	—	39
Gyászjelentés... ..	—	—	—	—	—	—	—	1662
Oklevél	—	—	—	—	—	—	—	790
Facsimile	—	—	—	—	—	—	—	701
	2357	2394	1539	261	1598	2267	—	2562
					2357	2394	1539	261
					3955	4661	1539	3823

azaz 3955 mű, 10023 darab.

Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtárának gyarapodása források szerint az 1909-ik évben.

A) A nyomtatványi osztályban :

	Nyomatvány		Ösnyomatvány 1525-ig		R. M. K.		Folyóirat		Hírlap		Vegyes nyom- tatvány		Térkép		Szinlap	Proklamáció	Egyleveles	Gyászjelen- tés
	mű	kötet	mű	kötet	mű	kötet	mű	kötet	mű	kötet	mű	drb	mű	drb	darab			
Vétel útján...	335	471	—	—	1	1	1	115	—	9	7	7	—	—	—	—	1	—
Ajándékul...	870	1150	—	—	6	6	3	51	110	93	116	5	12	5	17	38	13	13
Cserében ...	62	95	—	—	2	2	2	115	—	—	7	7	2	2	—	—	—	—
Kötelepéld.	114	140	—	—	—	—	1	22	—	—	16	24	—	—	—	—	—	349
	1381	1856	—	—	9	9	7	303	119	123	154	7	14	5	17	39	1662	

B) A kézirattári osztályban :

	XVII. század		XVIII. század		XIX. század		XX. század	
	mű	kötet	mű	kötet	mű	kötet	mű	kötet
Vétel útján... ..	1	1	5	5	34	41	—	—
Ajándékol... ..	—	—	4	6	15	16	3	3
Cserében... ..	—	—	1	1	—	—	—	—
Letétül... ..	—	—	—	—	7	7	—	—
	1	1	10	12	56	64	3	3

C) A levéltári osztályban :

	Oklevél							Czimeres levél	Czéhírat	Oklevél-másolat	Peosét	Arckép és viselet	Tájékp	Könyvzímnap-másolat	Fényképlemez	
	XIV. század	XV. század	XVI. század	XVII. század	XVIII. század	XIX. század	Lámbus (1541-46)									
Vétel útján ...	—	—	13	69	171	482	10	3	—	—	68	—	—	—	2	408
Ajándékol ...	—	—	1	10	129	66	—	1	1	1	48	140	15	—	—	—
Cserében... ..	—	—	—	—	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Letétül... ..	3	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
	3	1	14	79	300	548	18	5	1	1	116	140	15	22	2	408

D) Összefoglaló kimutatás :

	Vétel		Ajándék		Letét		Csere				Köteles példa		Összesen	
	mű	drb	mű	drb	mű	drb		mű	drb	mű	drb	mű	drb	
Nyomatványok							a) az Orvos- term.-tud. szakoszt.-tól	28	132					
							b) a Böles., ny.- és tört.- tud. szakoszt.	17	51					
							c) alkalmi ...	30	38					
	344	604	978	2718	—	—		75	221	131	535	1528	4078	
Kéziratok	40	47	22	25	7	7		1	1	—	—	70	80	
Ólevelek	—	1246	—	42	—	5		—	8	—	—	—	1671	

**Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtára 1909. évi jövedel-
meiről és azok felhasználásáról.**

		Bevétel		Kiadás	
		kor.	fill.	kor.	fill.
1	Rendes javadalom	3120	—	—	—
2	Rendkívüli bevételek	2	80	—	—
3	Állami segély	6500	—	—	—
4	Készpénz 1908-ról	327	47	—	—
5	Gyűjtemények gyarapításáért	—	—	3306	64
6	Könyvkötő munkákért	—	—	4448	40
7	Szállításért és uti számlákért	—	—	646	59
8	Rendkívüli munkákért	—	—	65	34
9	Az 1907. évi kölcsön törlesztéseért és kamataiért	—	—	842	—
10	Vegyes kiadások	—	—	1524	03
	Tülkiadás	882	73	—	—
		10833	—	10833	—

**A Tudomány-Egyetem és Erdélyi Nemzeti Múzeum könyv-
tárának használata az 1909-ik évben.**

H ó n a p	Házi használatra kivett művek		Az olvasóteremben használt művek	
	mű	darab	mű	darab
Januárius	A könyvtár zárva volt			
Februárius 8-tól	117	156	3528	4289
Márczius	183	388	4076	5202
Április	104	154	2004	2288
Május	103	176	2248	2736
Június 16-ig	69	104	750	925
Július	A könyvtár zárva volt			
Augusztus }				
Szeptember	106	205	3478	4336
Október	313	54	6118	8287
November	238	491	5902	7305
December	245	607	6032	7505
Összesen ...	1478	2865	34146	42873